

Evaluation of Economic and Social Sense of Security in the Border Villages of Sangan District, Khaf County

Mofid Ferdowsi

Associate Prof. in Geography & Rural Planning, University of Birjand, Birjand, Iran (Corresponding Author)

<https://orcid.org/0009-0001-2152-68833> Email: mferdowsi@birjand.ac.ir

jalil Taimori

Department of Geography, Faculty of Literature and Humanities, University of Birjand, Iran. Email: jalilteymoori@birjand.ac.ir

javad mikaniki

Associate Prof. in Geography & Rural Planning, University of Birjand, Birjand, Iran
<https://orcid.org/0009-0008-8108-0116> Email: javadmikaniki@birjand.ac.ir

Introduction (Background, Research Questions or Hypothesis)

Border villages are among the less-developed areas of Iran, and improving conditions in these areas is considered essential for enhancing residents' sense of security and achieving sustainable development. Economic and social sense of security plays a prominent role in national planning, and its achievement and sustainability require complex prerequisites, while its vulnerability depends on diverse causes.

Security is a prerequisite for development, as human and social capital cannot flourish without peace and stability. In the modern world, hope for the future, social order, and balanced distribution of opportunities are key measures of social security. In border areas, particularly on Iran's eastern border, residents have historically played a vital role in ensuring sustainable border security, and a significant part of this security depends on the subjective sense of economic and social security.

Theoretically, security has both objective and subjective-mental dimensions. Following Buzan (1991), economic security means meeting basic needs, maintaining livelihood standards, and accessing economic resources from individual to national levels. Social security refers to protecting individuals against threats arising from collective life, such as unemployment, poverty, and inequality, while ensuring continuity of desirable social life. In border regions, infrastructural limitations, political instability, and remoteness intensify vulnerability. Studies emphasize local institutions, social capital, place attachment, economic prosperity, police performance, and border markets as determinants of perceived security.

Despite numerous studies on sense of security in Iranian cities and mostly among women, few studies have focused on rural border areas, and no independent survey has been conducted in Sangam District of Khaf County. Therefore, the main research problem is the unknown status of residents' perceived security in economic and social dimensions. The study seeks to answer: What is the status of the sense of security in economic and social components among residents of border villages of Sangam? Which factors affect the decrease or improvement of these components from the residents' viewpoint? Two hypotheses were formulated: H1: The status of economic indicators is not favorable; H2: The status of social indicators is favorable.

Method

The present research is applied in terms of purpose and descriptive-analytical in nature, based on a survey method. Library sources, articles, and statistical yearbooks were used for the theoretical framework, and field data were collected through observation and a researcher-made questionnaire.

The questionnaire consisted of two parts: demographic characteristics and 62 specialized items, including 35 items for economic sense of security and 27 items for social sense of security, measured on a 5-point Likert scale. Face and content validity was confirmed by the research team and a panel of experts. Reliability was confirmed by Cronbach's alpha coefficient of 0.919 for economic security and 0.911 for social security, indicating high internal consistency.

The statistical population included border villagers over 15 years old living in Sangam District, Khaf County, Razavi Khorasan Province, including Bostan Dehestan centered on Niazabad and Paeen Khaf Dehestan centered on Barabad. Sangam is located in the southeast of Khaf with a 123-km common border with Afghanistan and a floating population of about 30,000 due to iron-ore mining activities. Based on Cochran's formula, a sample of 380 persons was determined and distributed through proportional quota allocation among villages and simple random sampling within each village. Data were analyzed using SPSS, Kolmogorov-Smirnov test for normality, and one-sample t-test against the theoretical mean of 3.

Results

Demographic findings showed 73.2% male and 26.8% female; 50.5% aged 15-30, 39.2% aged 30-45, 7.6% aged 45-60 and 2.6% over 60; 84.5%

married; education mostly diploma (31.1%) and bachelor's (23.9%); annual income mostly 40-60 million Tomans (31.4%); 85.8% not covered by any support institution; occupations mainly self-employed (27.1%), housewife (16.6%), farmer (16.3%), worker (12.4%) and unemployed (9.5%).

Normality was confirmed (K-S sig. 0.118 for economic and 0.092 for social, $p > 0.05$), allowing parametric testing.

For the first hypothesis, one-sample t-test for economic sense of security showed a mean of 2.11, mean difference -0.88, $df = 379$, $t = -35.02$, $p = 0.000$. Since $t < -1.64$, $H_0 (\mu \geq 3)$ was rejected. The economic sense of security is significantly lower than average, confirming an unfavorable status.

For the second hypothesis, one-sample t-test for social sense of security showed a mean of 3.14, mean difference +0.14, $df = 379$, $t = 4.77$, $p = 0.000$. The statistic lies in the acceptance region of $H_0 (\mu \geq 3)$. The social sense of security is equal to or higher than average, confirming a favorable status.

Thus, while social indicators are relatively suitable, they have not been able to sufficiently influence the economic component, suggesting that social indicators operate independently without spillover to the economic dimension in the study area.

Discussion and Conclusion

Security is multidimensional, but sense of security is as important as security itself because behavior depends on perception. The results indicate a dual pattern: economic insecurity versus social security. The low economic mean reflects lack of sustainable employment, low income, weak production, poor infrastructure, and geographical marginality of the border zone. There is a reciprocal relationship between job opportunities and perceived security.

This finding is consistent with Mowdudi Arkhoui (2022) and Nemati Jozaghani and Riyahi (2023) in Taybad, who reported economic components below average and social components above average, and with Rezaei and Hatami (2010) on the weight of social versus economic factors. It differs from more favorable economic conditions reported in some western border cities, likely due to better economic conditions there than in Khaf.

Conversely, the favorable social sense of security can be linked to the ethnic-religious texture, high participation, social cohesion, and social capital of these traditional communities, as also shown by Zangiabadi and Zanganeh (2011) and Hasanvand and Hasanvand (2011) regarding social correlation, attitude to police, and gender. Similar to Little et al. (2005) on rural

perspective and Karakus et al. (2010) on determinants of fear of crime, factors such as neighborhood satisfaction, law enforcement, and social capital are decisive.

The implication is that strengthening economic indicators is the most effective way to increase overall sense of security. Development of regional capacities, especially creation and expansion of border markets, can accelerate non-oil trade, create direct and indirect employment, reduce rural-urban migration, and enhance regional economic interaction and resilience. At the same time, investment in infrastructure, support for local institutions, education, and improving police-community professional interaction are needed.

For future studies, longitudinal comparison of first, second and third distance rings from the border, gender-disaggregated analysis, impact evaluation of border markets and mining revenues on perceived security, and mixed-method exploration of place attachment and social capital are recommended.

Acknowledgment

The authors sincerely thank the villagers of Sangam border district in Khaf for their friendly cooperation in completing the questionnaires. There is no conflict of interest.

Keywords: sense of security, social security, economic security, border village, Sangam Khaf

References

- Buzan, B. (1999). *People, states and fear* (Strategic Studies Research Center, Trans.). Tehran: Strategic Studies Research Center Publications. [In Persian]
- Delavar, A., & Jahantab, M. (2011). Dimensions of the sense of security in rural communities. *Social Studies*, 12(3), 75–90. [In Persian]
- Gahari, M. (2023). Measuring economic-social security indicators in border rural areas. *Journal of Social Sciences*, 7(2), 20–40. [In Persian]
- Hasanvand, E. (2011). Investigating factors affecting young people's sense of social security. *Social Research*, 8(2), 65–85. [In Persian]
- Hasanvand, E., & Hasanvand, E. (2011). Investigating factors affecting the sense of social security among the youth of Selseleh County. *Social Research*, 8(2), 57–80. [In Persian]

- Kalaki, H., & Tajeran, A. (2011). The impact of police performance on the sense of security among Tehran citizens. *Social Research*, 8(4), 561–586. [In Persian]
- Karakus, O., McGarrell, E. F., & Basibuyuk, O. (2010). Fear of crime among citizens of Turkey. *Journal of Criminal Justice*, 38(2), 174–184. doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2010.02.002
- Kiani, M. (2019). *Theoretical foundations of social security*. Tehran: Academic Publishing. [In Persian]
- Little, J., Panelli, R., & Kraack, A. (2005). Women's fear of crime: A rural perspective. *Journal of Rural Studies*, 21(2), 151–163. doi.org/10.1016/j.jrurstud.2004.06.002
- Momeni, H., & Soltanabadi, M. (2018). Border markets and economic security of surrounding villages. *Rural Development Studies*, 4(1), 45–62. [In Persian]
- Mowdudi Arkhoui, M. (2022). Identifying factors affecting the creation of sustainable security in border villages according to distance from the border. *Regional Planning*, 12(46), 261–271. [In Persian]
- Nemati Jozaghani, F., & Riyahi, V. (2023). Measuring economic-social security indicators in border rural areas (Case study: Taybad County). *Geography and Human Relations*, 5(4), 169–188. [In Persian]
- Rezaei, A. M., & Hatami, H. R. (2010). The contribution of sense of security components in explaining its changes in Lorestan Province. *Social Studies*, 5(1), 49–60. [In Persian]
- Statistical Center of Iran. (2016). *General census of population and housing 2016*. amar.org.ir [In Persian]
- Zangiabadi, A., & Zanganeh, M. (2011). Investigating the sense of social security in Khaf County. *Social Research*, 9(3), 41–65. [In Persian]
- Mikaniki, J., & Dorri, R. (2023). Study of the effect of the sense of belonging to a place on the demographic stability of the border villages of Sarbisheh County. *Journal of Socio-Cultural Studies of Khorasan*, 17(2), 109-142. doi.org/10.22034/fakh.2023.385436.1601

سنجش و تحلیل احساس امنیت اجتماعی و اقتصادی در روستاهای

مرزی؛ مورد مطالعه: بخش سنگان شهرستان خواف

مفید فردوسی^۱

جلیل تیموری^۲

جواد میکانیکی^۳

تاریخ پذیرش: .../.../...

تاریخ بازنگری: .../.../...

تاریخ دریافت: .../.../...

مشاهده مقاله منتشر شده: دوره ، شماره

<http://>

چکیده

روستاهای مرزی از جمله مناطق کمتر توسعه یافته‌ی کشور محسوب می‌شوند که بهبود وضعیت این مناطق برای ارتقای احساس امنیت ساکنان آن امری اساسی تلقی می‌شود. احساس امنیت اقتصادی و اجتماعی نقشی برجسته در برنامه‌ریزی‌های ملی دارد و دستیابی به آن و حفظ پایداری‌اش مستلزم فراهم کردن پیش‌شرط‌ها و بسترهای پیچیده‌ای است. همچنین، آسیب‌پذیری یا کاهش این امنیت به علل و عوامل متنوعی وابسته است. پژوهش حاضر با هدف ارزیابی احساس امنیت اجتماعی و اقتصادی در روستاهای مرزی بخش سنگان شهرستان خواف

۱. دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران. (نویسنده

مسئول) mferdowsi@birjand.ac.ir <https://orcid.org/0009-0001-2152-6883>

۲. دانش آموخته ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند،

بیرجند، ایران. jalilteymoori@birjand.ac.ir

۳. دانشیار گروه جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه بیرجند، بیرجند، ایران.

javadmikaniki@birjand.ac.ir <https://orcid.org/0009-0008-8108-0116>

انجام شده است. تحقیق حاضر، بر مبنای هدف، کاربردی و از حیث ماهیت و روش، توصیفی - تحلیلی است و اطلاعات به شیوه‌ی پیمایشی و با استفاده از ابزار پرسش‌نامه، در محدوده‌ی جغرافیایی بخش مرزی سنگان خواف (شامل دهستان‌های بستان و پایین خواف)، جمع‌آوری شده است. در این تحقیق حجم نمونه‌ی مورد مطالعه ۳۸۰ نفر بر مبنای فرمول کوکران محاسبه شد که به شیوه‌ی سهمیه‌ای انتساب متناسب در بین روستاهای مورد مطالعه به صورت تصادفی توزیع و تکمیل گردید. روایی پرسش‌نامه توسط تیم تحقیق و پنل متخصصان و پایایی نیز از طریق ضریب آلفای کرونباخ تأیید گردید. نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که وضعیت احساس امنیت در شاخص‌های اقتصادی در محدوده‌ی روستاهای مورد مطالعه مطلوب نبوده است؛ در حالی که وضعیت شاخص‌های اجتماعی، در بُعد احساس امنیت اجتماعی، در این محدوده مناسب است؛ این مسئله بیانگر آن است که شاخص‌های اجتماعی نتوانسته است به قدر مطلوب اثرگذاری بر مؤلفه‌ی اقتصادی داشته باشد و به نظر می‌رسد یکی از این دلایل مستقل عمل کردن شاخص‌های اجتماعی بدون اثرگذاری بر مؤلفه‌ی اقتصادی در محدوده‌ی مورد مطالعه بوده است. از آنجاکه احساس امنیت در دو بعد اقتصادی و اجتماعی می‌تواند به امنیت اقتصادی و اجتماعی در مناطق مرزی منجر شود، در راستای نتایج تحقیق، توجه به تقویت شاخص‌های اقتصادی می‌تواند به افزایش احساس امنیت کمک مؤثری نماید.

واژه‌های کلیدی: احساس امنیت، امنیت اجتماعی، امنیت اقتصادی، روستا، مرز، سنگان خواف.

مقدمه

امنیت و احساس امنیت در نواحی مرزی از اهمیت بسزایی برخوردار است و نقش تعیین‌کننده‌ای در روند توسعه و پایداری این مناطق ایفا می‌کند. در شرایط کنونی، امنیت اجتماعی و اقتصادی به عنوان شاخص‌های کلیدی در ارزیابی وضعیت اجتماعی، اقتصادی و سیاسی هر واحد سیاسی شناخته می‌شوند. بی‌تردید زمانی که افراد جامعه در آرامش و آسودگی به سر می‌برند، توان ذهنی و جسمی آنان به سمت شکوفایی مادی و معنوی معطوف می‌شود. احساس امنیت نتیجه‌ی تعادل میان مجموعه‌ای از متغیرهاست که جامعه را در فضایی مساعد برای تحقق توسعه‌ی اجتماعی و اقتصادی قرار می‌دهد. در جوامعی که دارای نظام اجتماعی و اقتصادی سازمان‌یافته‌اند، امنیت تحقق می‌یابد؛ زیرا فقدان نظم اجتماعی و اقتصادی به معنای فقدان امنیت است و این فقدان ناشی از نبود نظام مقتدر و کارآمد در مدیریت اوضاع جامعه است.

یکی از معیارهای مهم اندازه‌گیری امنیت اجتماعی، در جهان مدرن، میزان امید به آینده در جامعه است. هرچه این امید فراگیرتر و پایدارتر باشد، هویت جمعی جامعه در برابر عوامل بازدارنده و آسیب‌رسان محافظت شده و جامعه توانمندتر در عبور از بحران‌ها و حفظ ارزش‌ها و دستاوردهای خود خواهد بود. با وجود پیشرفت‌های چشمگیر در حوزه‌های خدماتی، علمی، اقتصادی و بهداشتی، در چند قرن اخیر، هنوز کمبودهای امنیتی قابل توجهی وجود دارد و تهدیدات نوینی که بسیار پیچیده و مخرب‌اند جوامع را تهدید می‌کنند. در واقع، رشد در حوزه‌های یادشده با رشد امنیت اجتماعی و اقتصادی همگام نبوده است که یکی از دلایل اصلی آن، عدم شکل‌گیری سیستم متوازن و برابرساز برخورداری‌ها در داخل و میان ملت‌ها است. در این شرایط، گروه‌های برخوردار تلاش می‌کنند موقعیت خود را حفظ و تقویت کنند و از هر ابزاری برای این منظور بهره می‌برند، در حالی که گروه‌های محروم نیز به دنبال تغییر این وضعیت‌اند. این کشمکش‌ها به ناامنی‌های اجتماعی دامن می‌زند و فضای جامعه را ملتهب می‌سازد.

امنیت به عنوان یکی از پیش نیازهای اساسی برای توسعه و رشد جوامع در نظر گرفته می شود؛ زیرا افراد بدون امنیت نمی توانند آینده خود را بر مبنای گذشته برنامه ریزی کنند و فرایند توسعه و پیشرفت دچار اختلال می شود. سرمایه های انسانی و اجتماعی، که پایه های اصلی رشد و خود شکوفایی جوامع به شمار می روند، به شدت به وجود امنیت و احساس آرامش وابسته اند. نبود یا اختلال در امنیت پیامدها و بازتاب های نگران کننده ای را برای افراد و دولت ها به همراه دارد که منجر به صرف هزینه های قابل توجه در زمینه های امنیتی می شود. عوامل مختلفی می توانند در ایجاد یا کاهش احساس امنیت تأثیرگذار باشند که شناسایی آن ها از الزامات اولیه برای برنامه ریزی جهت ارتقای سطح امنیت اجتماعی و اقتصادی به شمار می آید.

ساکنان نواحی مرزی، به ویژه در مرز شرقی ایران، از دیرباز نقش مهمی در تأمین امنیت پایدار مرزها داشته اند. بخش قابل توجهی از امنیت مرزی به احساس امنیت در دو بعد اقتصادی و اجتماعی وابسته است. آگاهی از نگرش روستاییان مناطق مرزی به این دو بُعد، برای برنامه ریزان توسعه اهمیت فراوانی دارد. با توجه به اینکه در محدوده ی مورد مطالعه تاکنون پژوهش مستقلی انجام نشده است، ضرورت انجام این تحقیق بیش از پیش احساس می شود. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف سنجش احساس امنیت اقتصادی و اجتماعی در روستاهای مرزی بخش سنگان شهرستان خواف طراحی شده است. از آنجا که ارزیابی احساس امنیت در این دو مؤلفه به صورت پیمایشی در این منطقه صورت نگرفته، مسئله ی اصلی پژوهش نامشخص بودن وضعیت احساس امنیت ساکنان در ابعاد اقتصادی و اجتماعی است که شناخت علمی آن می تواند به توسعه ی پایدار منطقه مرزی خواف کمک شایانی نماید. بر این اساس، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ گویی به دو پرسش ذیل است:

- وضعیت احساس امنیت در مؤلفه های اقتصادی و اجتماعی ساکنان روستاهای مرزی بخش سنگان چگونه است؟
- چه عواملی بر میزان کاهش و یا بهبود این مؤلفه ها از دیدگاه ساکنان نواحی مرزی اثرگذار است؟

مبانی نظری

مفهوم امنیت و احساس امنیت

امنیت به عنوان یکی از نیازهای اساسی انسان همواره مورد توجه بوده است. انسان برای فرار از ناامنی و تأمین نیازهایش زندگی اجتماعی را برگزیده است، اما با پیچیده‌تر شدن روابط اجتماعی، تهدیدات امنیتی نیز از جنبه‌های مختلفی نمایان شده‌اند (کیانی، ۱۳۹۸: ۵۴). امنیت اجتماعی به معنای ایجاد شرایطی است که افراد جامعه در آن احساس آرامش و ایمنی کنند و این احساس امنیت، علاوه بر بُعد عینی، دارای بُعد ذهنی نیز می‌باشد که به ادراک و نگرش افراد نسبت به وضعیت امنیتی جامعه بازمی‌گردد (همان: ۵۷).

احساس امنیت فرایندی روان‌شناختی-اجتماعی است که تحت تأثیر شرایط محیطی، فرهنگی و اقتصادی شکل می‌گیرد و نقش مهمی در مشارکت اجتماعی و توسعه پایدار ایفا می‌کند (نعمتی جوزقانی و ریاحی، ۱۴۰۱: ۱۷۰). در مناطق مرزی، که با تهدیدات خاصی مانند ناپایداری سیاسی، اقتصادی و اجتماعی مواجه‌اند، احساس امنیت شاخصی کلیدی در ارزیابی وضعیت اجتماعی و اقتصادی محسوب می‌شود (نعمتی جوزقانی و ریاحی، ۱۴۰۱: ۱۷۲).

ابعاد احساس امنیت: اجتماعی و اقتصادی

مطالعات متعدد ابعاد مختلفی را برای احساس امنیت ارائه کرده‌اند که سه بعد اصلی آن شامل امنیت جانی، امنیت اقتصادی و امنیت اجتماعی است (دلاور و جهان‌تاب، ۱۳۹۰: ۷۹).

امنیت اقتصادی: به معنای تأمین نیازهای اساسی زندگی، حفظ استاندارد معیشتی و دسترسی به منابع اقتصادی است که از سطح فردی تا ملی قابل بررسی است (بوزان، ۱۳۷۸: ۴۷)؛ نعمتی جوزقانی و ریاحی، ۱۴۰۱: ۱۷۱). امنیت اقتصادی در مناطق مرزی، به دلیل محدودیت‌های زیرساختی و اقتصادی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و تأمین آن می‌تواند نقش مؤثری در ارتقای احساس امنیت داشته باشد (مومنی و سلطان‌آبادی، ۱۳۹۷: ۵۰).

امنیت اجتماعی: به حفظ فرد در برابر تهدیدات ناشی از زندگی جمعی اشاره دارد، مانند بیکاری، فقر و نابرابری‌های اجتماعی. این بعد از امنیت، علاوه بر تأمین شرایط عینی، بر بعد

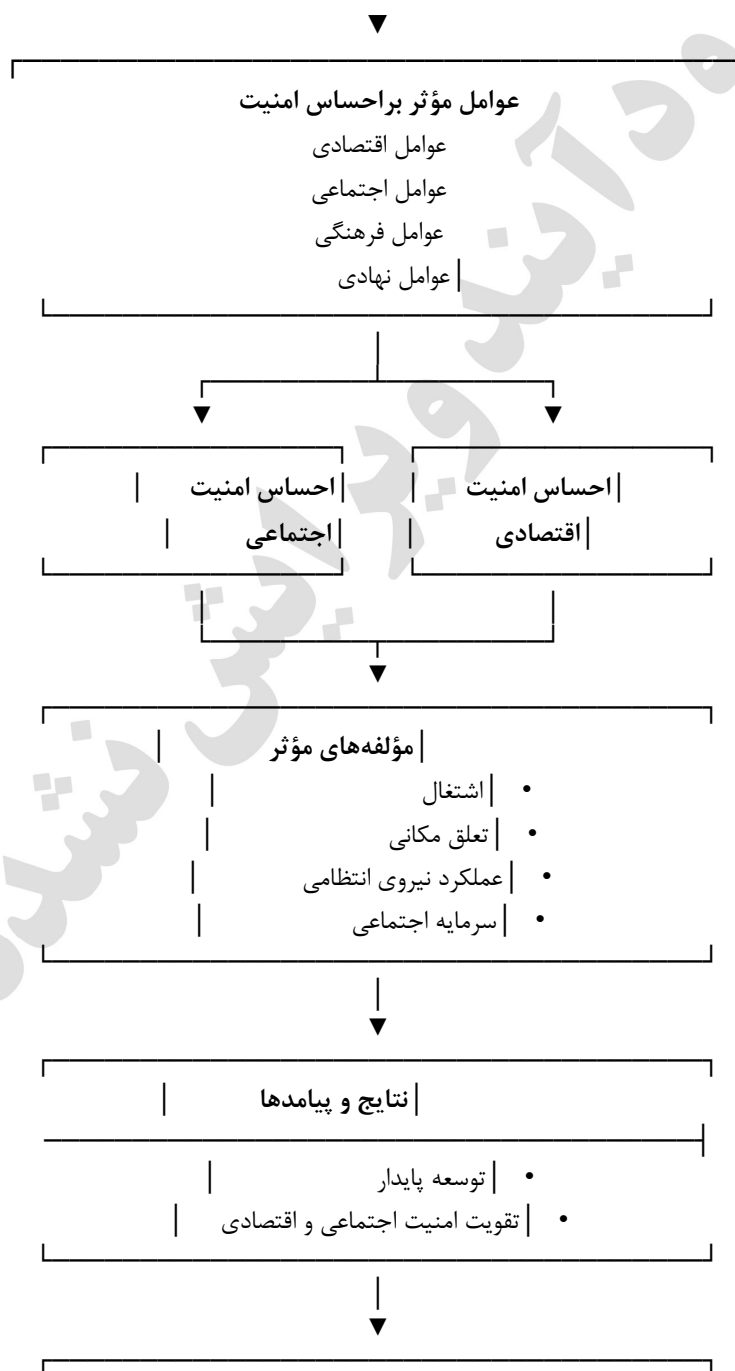
ذهنی و روانی افراد نیز تأکید دارد و استمرار شرایط مطلوب زندگی اجتماعی را هدف قرار می‌دهد (نعمتی جوزقانی و ریاحی، ۱۴۰۱: ۱۷۴).

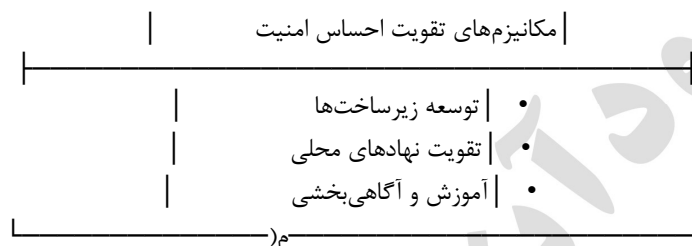
اهمیت احساس امنیت در مناطق مرزی

روستاهای مرزی، به دلیل موقعیت جغرافیایی و شرایط خاص سیاسی - اقتصادی، در معرض تهدیدات متعددی قرار دارند که می‌تواند احساس امنیت ساکنان را کاهش دهد. مطالعات نشان داده‌اند که ارتقای احساس امنیت در این مناطق نیازمند توجه به مؤلفه‌هایی چون تقویت نهادهای محلی، سرمایه‌ی اجتماعی، رونق اقتصادی و ایجاد تعلق مکانی است (نعمتی جوزقانی و ریاحی، ۱۴۰۱: ۱۸۰؛ گاهری، ۱۴۰۲: ۲۵). بازارچه‌های مرزی، به‌عنوان یکی از راهکارهای توسعه‌ی اقتصادی در این مناطق، نقش مهمی در افزایش احساس امنیت اقتصادی و اجتماعی ایفا می‌کنند و می‌توانند به کاهش آسیب‌پذیری و افزایش تاب‌آوری اقتصادی و اجتماعی روستاییان کمک کنند (ویسی و همکاران، ۱۳۹۶؛ سید، ۱۴۰۰).

رابطه‌ی احساس امنیت با توسعه‌ی پایدار

احساس امنیت نه‌تنها به‌عنوان یک نیاز روانی بلکه به‌عنوان پیش‌شرطی برای توسعه‌ی پایدار اقتصادی و اجتماعی مطرح است. نبود احساس امنیت می‌تواند منجر به کاهش مشارکت اجتماعی، افزایش نابرابری و ناامنی‌های اقتصادی شود که در نهایت به کاهش کیفیت زندگی و مهاجرت از مناطق مرزی منجر می‌گردد (نعمتی جوزقانی و ریاحی، ۱۴۰۱: ۱۷۸). بنابراین، برنامه‌ریزی‌های توسعه‌ای در مناطق مرزی باید به گونه‌ای طراحی شود که هم‌زمان به ارتقای امنیت اقتصادی و اجتماعی و تقویت احساس امنیت مردم توجه ویژه داشته باشد (مؤمنی و سلطان‌آبادی، ۱۳۹۷؛ زنگی‌آبادی و زنگنه، ۱۳۹۰).

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

(منبع: یافته‌های پژوهش)

شاخص‌ها و مؤلفه‌های احساس امنیت در روستاهای مرزی

مطالعات نشان داده‌اند که مؤلفه‌هایی مانند اشتغال، تعلق مکانی، عملکرد نیروی انتظامی، سرمایه‌ی اجتماعی، و وضعیت اقتصادی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر احساس امنیت در مناطق مرزی به شمار می‌آیند (گاهری، ۱۴۰۲: ۳۰؛ رضایی و حاتمی، ۱۳۸۹؛ زنگی‌آبادی و زنگنه، ۱۳۹۰). همچنین، نقش بازارچه‌های مرزی در کاهش قاچاق کالا، ایجاد اشتغال و افزایش امنیت اقتصادی و اجتماعی بسیار برجسته است (سید، ۱۴۰۰؛ نعمتی جوزقانی و ریاحی، ۱۴۰۱).

پیشینه‌ی پژوهش

مطالعات متعددی درباره‌ی احساس امنیت در ایران و جهان انجام شده است. عمده‌ی مطالعات انجام‌شده، به لحاظ جغرافیایی، در شهرها و، براساس جنسیت، بر روی زنان صورت گرفته و مطالعات اندکی در زمینه‌ی احساس امنیت و یا امنیت در نواحی روستایی انجام شده است که در ادامه به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود:

لایندستروم و همکاران (۲۰۰۳) در مطالعه‌ای، به بررسی تأثیر سرمایه‌ی اجتماعی بر احساس ناامنی در میان افراد ۲۰ تا ۸۰ سال شهر مالمو سوئد پرداختند. در این مطالعه، سرمایه‌ی اجتماعی با توجه به عوامل فردی و محله‌ای سنجیده شد و منظور از عوامل محلی، شرکت در انتخابات شهری بود. نتایج تحقیق نشان داد متغیرهای سرمایه‌ی اجتماعی، خصوصیات فردی پاسخگویان و مشارکت در انتخابات محلی مهم‌ترین عوامل تبیین‌کننده‌ی احساس امنیت در جامعه‌ی مورد مطالعه است.

لیتل^۴ و همکارانش (۲۰۰۵) در مطالعه‌ای تحت عنوان «احساس امنیت زنان: چشم‌انداز روستایی» به بررسی احساس امنیت زنان در چهار روستا در کشورهای انگلستان و نیوزیلند پرداختند. جامعه‌ی آماری تحقیق شامل زنان خانه‌دار، زنان حاضر در فضای عمومی و زنان شاغل بود. نتایج این مطالعه نشان داد در طراحی فضای عمومی باید به امنیت کالبدی، دوستانه بودن فضا و کالبد توجه بیشتر شود تا زنان روستایی در چنین کالبدی احساس امنیت نمایند.

کاراکوس^۵ و همکاران (۲۰۱۰) در مطالعه‌ای تحت عنوان «ترس از وقوع جرم در بین شهروندان ترکیه» سعی در تبیین عوامل مؤثر بر احساس امنیت شهروندان نمودند. جامعه‌ی آماری از میان شهروندان شهری و روستایی ترکیه به صورت تصادفی انتخاب شدند. نتایج تحقیق نشان داد بین احساس امنیت با متغیرهای سن، تحصیلات، مالکیت خانه، رضایت از همسایگان و اجرای قانون ارتباط مثبت مشاهده شد. همچنین بین احساس امنیت و متغیرهای جنسیت، درآمد، قربانی جرم بودن و سکونت در شهر ارتباط منفی وجود داشت.

نتایج مطالعه‌ی نوروزی و فولادی سپهر (۱۳۸۸) در شهر تهران با عنوان «بررسی احساس امنیت اجتماعی زنان ۲۹ ساله شهر تهران و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن» نشان داد متغیرهای محل سکونت، پایگاه اقتصادی و اجتماعی، احساس نظم اجتماعی و پایبندی مذهبی به‌عنوان عوامل تأثیرگذار بر احساس امنیت اجتماعی محسوب می‌شوند.

تاجران و کلاکی (۱۳۸۸) در مطالعه‌ای به بررسی «تأثیر عملکرد پلیس بر احساس امنیت شهروندان تهرانی» پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد توانمندی پلیس (یعنی قدرت سخت افزاری و تظاهری پلیس) بر عوامل اخلاقی و فعالیت‌های اجتماعی ارجحیت دارد. همچنین بین دو متغیر توانمندی عملیاتی پلیس (سرعت عمل، امکانات و تجهیزات پیشرفته، و گشت‌های منظم) و فعالیت‌های اجتماعی پلیس (مشارکت و ارتباط بیشتر با مردم) با احساس امنیت شهروندان رابطه‌ی معناداری مشاهده شد. علاوه بر آن، تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که توانمندی عملیاتی پلیس به‌تنهایی نمی‌تواند بر احساس امنیت شهروندان اثرگذار باشد بلکه آموزش و رفتار حرفه‌ای پلیس در تعامل با جامعه و ارتقای کیفیت عملکرد نیروی انتظامی، در سطح جامعه، احساس امنیت شهروندان را نیز افزایش خواهد داد.

۴. Little

۵. Karakus

رضایی و حاتمی (۱۳۸۹) در مطالعه‌ای در استان لرستان به بررسی «سهم مؤلفه‌های احساس امنیت در تبیین تغییرات آن استفاده از روش تحلیل عاملی» پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد که عامل احساس امنیت نوامیس ۵۵ درصد از تغییرات کل احساس امنیت را تبیین می‌کند. وزن و اهمیت عامل امنیت اجتماعی، امنیت جانی، امنیت اقتصادی فردی و امنیت اقتصاد عمومی در تبیین تغییرات احساس امنیت به ترتیب ۲۳، ۱۰، ۶، ۶ درصد محاسبه شد. براساس نتایج مذکور، مهم‌ترین عامل در کنترل تغییرات احساس امنیت، مؤلفه‌های امنیت نوامیس و امنیت اجتماعی شناسایی شد که در مجموع ۷۸ درصد از تغییرات احساس امنیت را تبیین می‌کنند.

زنگی‌آبادی و زنگنه (۱۳۸۹) به بررسی احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان شهرهای کوچک و مرزی پرداختند. جامعه‌ی آماری این تحقیق، شامل ۳۸۴ نفر، به صورت تصادفی مورد پرسشگری قرار گرفتند. نتایج تحقیق نشان داد ۸۱ درصد جامعه دارای احساس امنیت متوسط و بالا می‌باشند و تنها ۱۹ درصد دارای احساس امنیت پایین می‌باشند. در این میان احساس امنیت اجتماعی مردان متوسط به بالا و زنان متوسط به پایین ارزیابی شد. همچنین متأهلین، با امتیاز ۳/۵، نسبت به مجردین از امتیاز بالاتری برخوردار بودند. این شاخص ارتباط مثبتی با شاخص تحصیلات نشان داد. علاوه بر آن، نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد متغیرهای عملکرد نیروی انتظامی، عملکرد رسانه‌ها، پایگاه اقتصادی و اجتماعی، اوضاع فیزیکی شهر، سرمایه‌ی اجتماعی و جنسیت توانسته‌اند ۹۵ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین نمایند.

حسنوند و حسنوند (۱۳۹۰) در مطالعه‌ای تحت عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی جوانان» به بررسی عوامل تبیین‌کننده احساس امنیت اجتماعی جوانان شهرستان سلسله پرداختند. تحقیق از نوع پیمایشی و جامعه‌ی آماری آن را افراد جوان بین ۱۸ تا ۳۰ سال تشکیل می‌دادند. یافته‌ها نشان داد که میزان احساس امنیت مالی کمی بیش از حد متوسط است و احساس امنیت جانی پایین‌تر از حد متوسط می‌باشد. همچنین نتایج رگرسیون چندمتغیره نشان داد متغیرهای همبستگی اجتماعی، نگرش به پلیس و جنسیت مهم‌ترین متغیرهای تأثیرگذار بر احساس امنیت جوانان می‌باشد.

مودودی ازخودی (۱۴۰۱) در مطالعه‌ای تحت عنوان «شناسایی عوامل مؤثر بر ایجاد امنیت پایدار در روستاهای مرزی بر حسب فاصله از مرز» بحث امنیت پایدار را مورد سنجش قرار داد. نتایج تحقیق وی بیانگر آن بود که میزان رضایت از شاخص اقتصادی کمتر از شاخص‌های اجتماعی و

سیاسی است. و با توجه به آزمون رگرسیون و تحلیل مسیر، این شاخص نقش بسیار مهمی در ایجاد و احساس امنیت روستاهای مرزی دارد. بر حسب فواصل مورد بررسی، شاخص اقتصادی بیشترین نقش را در ایجاد احساس امنیت داشته است. با توجه به میزان رضایت روستاهای مرزی حلقه‌ی اول از شرایط امنیتی، توجه به شاخص‌های اقتصادی و رفاهی، برای پایداری امنیت، از اهمیت زیادی برخوردار است گرچه میزان رضایت از شاخص اقتصادی در سطح پایین قرار دارد، اما اثر و وزن این شاخص، با توجه به آزمون رگرسیون و تحلیل مسیر، در ایجاد امنیت بسیار بالاست که ضرورت توجه به مسائل اقتصادی را در قالب ارائه‌ی الگوهای کشت و آبیاری دوچندان نموده است.

میکانیکی و دری (۱۴۰۱) در پژوهشی توصیفی - تحلیلی مبتنی بر پیمایش با عنوان «بررسی تأثیر حس تعلق به مکان بر پایداری جمعیتی روستاهای مرزی شهرستان سریش» به بررسی نقش مؤلفه‌های اجتماعی و کالبدی حس تعلق به مکان بر ماندگاری جمعیت در روستاهای مرزی این شهرستان با ۹۹ کیلومتر مرز مشترک با افغانستان پرداختند؛ جامعه آماری پژوهش ۱۳۹۴ خانوار ساکن در روستاهای مرزی بود که با استفاده از فرمول کوکران ۲۵۳ خانوار به عنوان نمونه انتخاب شدند و داده‌ها با پرسش‌نامه محقق ساخته ۴۵ گویه‌ای در طیف پنج درجه‌ای لیکرت در ابعاد اعتماد اجتماعی، انسجام و مشارکت اجتماعی، هویت اجتماعی و دسترسی به خدمات و امکانات گردآوری شد؛ یافته‌ها نشان داد میانگین دیدگاه پاسخ‌گویان درباره اثر اعتماد اجتماعی (۳/۷۰)، انسجام و مشارکت اجتماعی (۴/۰۱) و هویت اجتماعی (۳/۶۸) بالاتر از حد متوسط و معنادار است ($p > 0/01$) و هر سه مؤلفه اجتماعی بر تقویت حس تعلق به مکان و پایداری جمعیتی روستاهای مرزی مؤثرند، در حالی که میانگین مؤلفه‌های کالبدی (۲/۵۲) پایین‌تر از حد متوسط و در بیشتر گویه‌ها غیرمعنادار بود، به گونه‌ای که زیرساخت‌های کالبدی موجود عاملی برای تقویت حس تعلق نبوده و حس تعلق کنونی بیشتر ناشی از پیوندهای خانوادگی و قومی، تعاملات دوستانه و روابط نزدیک روستاییان است، هرچند تقویت زیرساخت‌های کالبدی می‌تواند به ماندگاری جمعیت در این سکونتگاه‌های دور و مرزی کمک کند.

نعمتی جوزقانی و وحید ریاحی (۱۴۰۲) در مطالعه‌ای با عنوان «سنجش شاخص‌های اقتصادی - اجتماعی در نواحی روستاهای مرزی شهرستان تایباد» به تأثیر شاخص‌های اجتماعی و اقتصادی در محدوده‌ی مورد مطالعه پرداخته که نتایج پژوهش آن‌ها بیانگر تأثیر مؤلفه‌های اقتصادی (کمتر

از متوسط) و مؤلفه‌ی اجتماعی (بالتر از میانگین) واثرگذاری کمتر شاخص‌های اقتصادی بوده است.

جدول ۱. خلاصه‌ی پیشینه‌ی تحقیق

نقش در تحقیق	منابع کلیدی	تعریف و شرح	عنوان مبحث
پایه‌ی نظری برای درک اهمیت امنیت در توسعه‌ی اجتماعی و اقتصادی	کیانی (۱۳۹۸)، نعمتی جوزقانی و ریاحی (۱۴۰۱)	امنیت به معنای ایجاد شرایط ایمن و احساس امنیت، ادراک ذهنی افراد از وجود امنیت در جامعه است.	مفهوم امنیت و احساس امنیت
تعیین شاخص‌های اصلی مورد سنجش در پژوهش	دلاور و جهان‌تاب (۱۳۹۰)، حسونند (۱۳۹۰)	شامل امنیت جانی، اقتصادی و اجتماعی است که هر کدام تأثیر مستقیمی بر احساس امنیت کلی دارند.	ابعاد احساس امنیت
بررسی وضعیت اقتصادی و تأثیر آن بر احساس امنیت	بوزان (۱۳۷۸)، مؤمنی و سلطان‌آبادی (۱۳۹۷)	تأمین نیازهای اساسی زندگی، حفظ استاندارد معیشتی و دسترسی به منابع اقتصادی در سطح فردی و ملی	امنیت اقتصادی
تحلیل شرایط اجتماعی و تأثیر آن بر احساس امنیت	نعمتی جوزقانی و ریاحی (۱۴۰۱)، زنگی‌آبادی و زنگنه (۱۳۹۰)	حفظ فرد در برابر تهدیدات ناشی از زندگی جمعی و استمرار شرایط مطلوب زندگی اجتماعی	امنیت اجتماعی
تمرکز بر ویژگی‌های خاص منطقه مورد مطالعه و ضرورت پژوهش	نعمتی جوزقانی و ریاحی (۱۴۰۱)، ویسی و همکاران (۱۳۹۶)	مناطق مرزی به دلیل موقعیت خاص، نیازمند توجه ویژه به ارتقای احساس امنیت اقتصادی و اجتماعی‌اند	اهمیت احساس امنیت در مناطق مرزی
تبیین اهمیت موضوع در چهارچوب توسعه‌ی منطقه‌ای	نعمتی جوزقانی و ریاحی (۱۴۰۱)، رضایی و حاتمی (۱۳۸۹)	احساس امنیت پیش‌شرط توسعه‌ی پایدار است و فقدان آن موجب کاهش مشارکت و افزایش ناامنی می‌شود	رابطه‌ی احساس امنیت و توسعه‌ی پایدار

تعیین عوامل تأثیرگذار برای تحلیل داده‌ها و ارائه‌ی راهکارها	گاهری (۱۴۰۲)، زنگی آبادی و زنگنه (۱۳۹۰)	عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و نهادی مانند اشتغال، سرمایه اجتماعی و عملکرد نیروی انتظامی	شاخص‌ها و عوامل مؤثر بر احساس امنیت
---	---	---	---

تحقیق حاضر با تمرکز ویژه بر سنجش احساس امنیت اقتصادی و اجتماعی در روستاهای مرزی بخش سنگان شهرستان خواف، در مقایسه با پژوهش‌های پیشین که عمدتاً در مناطق شهری و براساس جنسیت زن انجام شده‌اند، به بررسی جامع‌تری از ابعاد امنیت در نواحی روستایی مرزی می‌پردازد. همچنین، استفاده از پرسش‌نامه‌ی محقق‌ساخته با گویه‌های تخصصی و نمونه‌گیری تصادفی ساده در این محدوده‌ی جغرافیایی، وجه تمایز روش‌شناسی این مطالعه نسبت به تحقیقات قبلی است. این پژوهش، با تأکید بر شرایط خاص مرزی و تأثیر عوامل اقتصادی و اجتماعی، به ارائه‌ی راهکارهای کاربردی برای ارتقای امنیت در مناطق کمترمطالعه‌شده می‌پردازد. در نتیجه، یافته‌های این تحقیق می‌تواند به برنامه‌ریزی‌های توسعه‌ای و امنیتی در مناطق مرزی کشور کمک مؤثری نماید.

روش پژوهش

پژوهش حاضر، بر مبنای هدف، در زمره‌ی تحقیقات کاربردی و، براساس ماهیت و روش، از نوع توصیفی-تحلیلی و، بر مبنای روش گردآوری اطلاعات، پیمایشی محسوب می‌شود. همچنین، از کتب، مقالات و آمارنامه‌ها استفاده شد. در روش پیمایش، اخذ اطلاعات به کمک تکنیک‌های مشاهده و پرسش‌نامه‌ی محقق‌ساخته، در محدوده‌ی مورد مطالعه، صورت گرفت. مهم‌ترین ابزار جمع‌آوری اطلاعات، پرسش‌نامه‌ی محقق‌ساخته است. این پرسش‌نامه در دو بخش تنظیم شده است. بخش اول اطلاعات مربوط به مشخصات جمعیت‌شناسی پژوهش و در بخش دوم پرسش‌نامه نیز ۶۲ گویه گنجانده شده که ۳۵ گویه مربوط به مؤلفه‌ی احساس امنیت اقتصادی و ۲۷ گویه مربوط به مؤلفه‌ی احساس امنیت اجتماعی، در روستاهای مرزی بخش سنگان شهرستان خواف، است که پاسخ‌دهنده، براساس طیف لیکرت ۵تایی، عددی را که گویای میزان درستی عبارت در مورد خودش است مشخص می‌نماید. روایی پرسش‌نامه‌ی مذکور توسط تیم تحقیق و متخصصین

مربوطه مورد تأیید قرار گرفت و جهت تعیین پایایی پرسش‌نامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده که در جدول ذیل مقادیر آن آمده که گویای تأیید پایایی ابزار تحقیق است.

جدول ۲. ضریب آلفای کرونباخ برای بخش‌های مختلف پرسش‌نامه

بخش‌های پرسش‌نامه	تعداد سؤالات	مقدار ضریب آلفای کرونباخ
امنیت اقتصادی	۳۵	۰/۹۱۹
امنیت اجتماعی	۲۷	۰/۹۱۱

باتوجه به ضریب آلفای کرونباخ در جدول مذکور، می‌توان گفت که قابلیت اعتماد این پرسش‌نامه برای تمامی ابعاد در حد قابل قبول و سازگاری درونی بین متغیرها در سطح مطلوبی است. جامعه‌ی آماری شامل روستاییان مرزی ساکن در روستاهای شهرستان خواف است که در بخش سنگان (شامل دهستان بستان و دهستان پایین خواف) زندگی می‌کنند. مطابق فرمول کوکران، حجم نمونه ۳۸۰ نفر تعیین گردید که پس از مشخص شدن سهم هر روستا، بر مبنای روش سهمیه‌ای متناسب به صورت تصادفی ساده بین افراد بالای ۱۵ سال توزیع و تکمیل و نتایج به کمک نرم‌افزار SPSS و آزمون‌های آماری متناسب تجزیه و تحلیل گردید.

متغیرهای اصلی در این پژوهش «امنیت اقتصادی» و «امنیت اجتماعی» می‌باشد. برای این دو متغیر به ترتیب ۳۵ و ۲۷ گویه در پرسش‌نامه تعریف شده است. از آنجایی که هر یک از گویه‌ها دارای مقیاس ترتیبی‌اند، بنابراین آزمون‌های مربوط به این گویه‌ها از نوع پارامتریک خواهد بود. از سوی دیگر، با توجه به نتایج جدول ۲، نتیجه می‌گیریم که داده‌های مربوط به هر دو متغیر «امنیت اقتصادی» و «امنیت اجتماعی» از توزیع نرمال تبعیت می‌کند. بنابراین در بررسی استنباطی این متغیر از آزمون پارامتریک تی مستقل استفاده شده است.

جدول ۳. آزمون کولموگروف اسمیرنف برای بررسی فرض نرمال بودن متغیرهای تحقیق

متغیر	مقدار آماره‌ی آزمون	سطح معناداری	Sig
امنیت اقتصادی	۱/۱۹۰	۰/۰۵	۰/۱۱۸

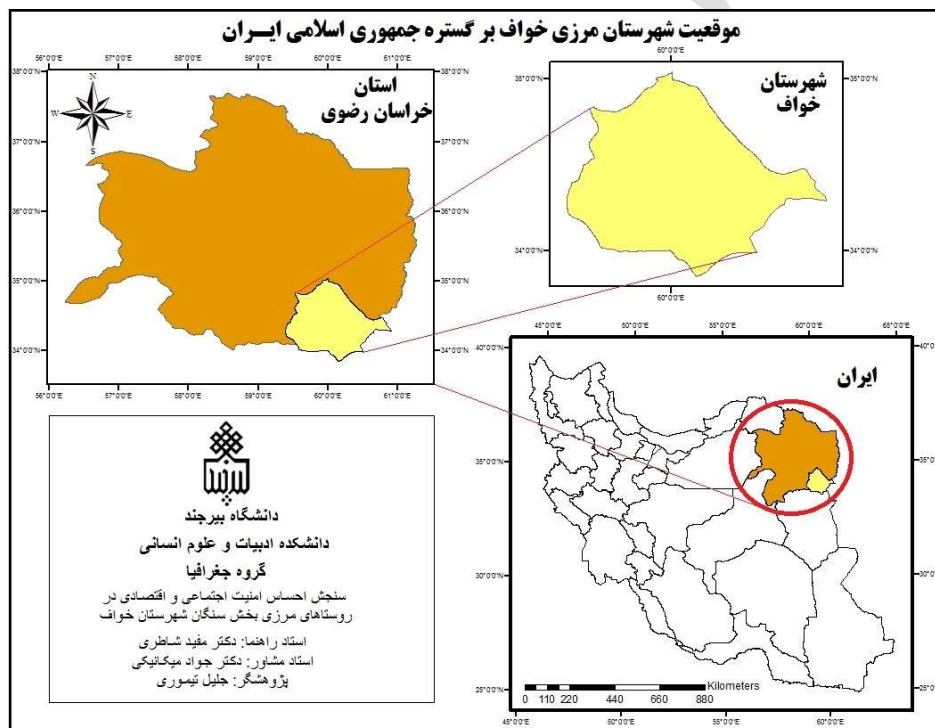
امنیت اجتماعی	۱/۲۴۰	۰/۰۵	۰/۰۹۲
---------------	-------	------	-------

محدوده‌ی مورد مطالعه

شهرستان خواف، که امروزه بخشی از محدوده‌ی وسیع‌تر خواف تاریخی به شمار می‌رود، در شرق ایران واقع شده و در گذشته به‌عنوان یک مرکز مهم فرهنگی و اقتصادی و پررونق در کشاورزی و دامداری شناخته می‌شده است. براساس شواهد باستان‌شناسی، از جمله سفال‌های کشف‌شده در محوطه‌های مختلف شهرستان، قدمت این منطقه به هزاره‌ی دوم و سوم قبل از میلاد بازمی‌گردد. آثار تاریخی برجسته‌ی پیش از اسلام در خواف شامل محوطه و بنای رباط زیارت، قلعه‌ی بزه و بنای سنگی سیراوند است. خواف بزرگ در گذشته یکی از ولایات وسیع خراسان بوده که مساحت کنونی آن تنها حدود یک‌دهم وسعت سابق را دارد و تا قرن هشتم هجری، براساس اسناد تاریخی، در برخی سال‌ها شامل شهرستان‌های کنونی تربت‌حیدریه، رشتخوار، خواف و بخش‌هایی از مناطق مرزی، که امروزه بخشی از افغانستان محسوب می‌شود، بوده است. شهرستان خواف یکی از شهرستان‌های مرزی استان خراسان رضوی است که با وسعتی معادل ۷۹۷۶،۷۳ کیلومتر مربع، در فاصله‌ی حدود ۲۶۰ کیلومتری از مرکز استان قرار دارد. مختصات جغرافیایی آن در طول جغرافیایی ۶۰ درجه و ۸ دقیقه شرقی و عرض جغرافیایی ۳۴ درجه و ۳۵ دقیقه شمالی واقع شده است. این شهرستان دارای پنج شهر، چهار بخش، هشت دهستان و ۹۶ روستای دارای سکنه است. براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، جمعیت شهرستان خواف بالغ بر ۱۲۱،۸۵۹ نفر است که حدود ۴۶ درصد آن در مناطق شهری و ۵۴ درصد در مناطق روستایی سکونت دارند (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵).

از نظر جغرافیایی، شهرستان خواف از شمال به شهرستان‌های تربت‌حیدریه و تایباد، از شرق به کشور افغانستان، از جنوب به شهرستان قائنات و از غرب به شهرستان‌های گناباد و رشتخوار محدود می‌شود. ارتفاع این شهرستان از سطح دریاهای آزاد حدود ۱۰۰۰ متر بوده و اقلیم غالب آن گرم و خشک است. بخش سنگان، به‌عنوان یکی از بخش‌های شهرستان خواف، در جنوب شرق این شهرستان واقع شده و دارای مرز مشترک ۱۲۳ کیلومتری با کشور افغانستان است. این بخش شامل دو دهستان بستان با مرکزیت نیازآباد است (متشکل از هشت روستا) و دهستان

پایین خواف با مرکزیت برآباد شامل دو روستا. جمعیت این بخش به دلیل فعالیت‌های معدنی، به‌ویژه معدن سنگ‌آهن، به صورت شناور حدود ۳۰ هزار نفر برآورد می‌شود (اطلاعات اخذشده از بخش‌داری سنگان، ۱۴۰۰).

شکل ۲. موقعیت شهرستان مرزی خواف، بر گستره‌ی جمهوری اسلامی ایران

یافته‌ها

این پژوهش با هدف بررسی وضعیت احساس امنیت ساکنین روستاهای مرزی در دو بُعد اجتماعی و اقتصادی انجام شده است. جامعه‌ی آماری شامل روستاییان مرزی ساکن در روستاهای شهرستان خواف بود که در بخش سنگان (شامل دهستان بستان و دهستان پایین خواف) زندگی می‌کردند. روش نمونه‌گیری در مرحله اجرای پرسش‌نامه‌ی نمونه‌گیری احتمالی تصادفی ساده بود که در سطح روستاهای مرزی روستاهای بخش سنگان شهرستان خواف انتخاب گردید. این بخش دارای دو دهستان بستان به مرکزیت نیازآباد (۸ روستا) و پایین خواف به مرکزیت برآباد

(۳ روستا) و جمعیت حدود ۳۰ هزار نفر به صورت شناور (به خاطر معدن سنگ آهن) بود (بخشداری سنگان، ۱۴۰۰). نمونه‌ی آماری از طریق فرمول کوکران ۳۸۰ نفر برآورد شد. در مرحله‌ی بعد، در سطح روستاها براساس ملاک جمعیت تعداد هر پرسش‌نامه روستا به صورت سهمیه‌ای متناسب در روستا انتخاب و در مرحله‌ی آخر تعداد پرسش‌نامه‌های اختصاص یافته به هر روستا به صورت تصادفی ساده بین نمونه‌ی آماری توزیع و داده‌ها جمع‌آوری شد. بررسی ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نمونه‌ی آماری نشان می‌دهد که ۲۷۸ نفر (معادل ۷۳/۲ درصد) مرد و ۱۰۲ نفر (معادل ۲۶/۸ درصد) زن بوده‌اند که از این تعداد، ۱۹۲ نفر (معادل ۵۰/۵ درصد) ۱۵ تا ۳۰ سال، ۱۴۹ نفر (معادل ۳۹/۲ درصد) ۳۰ تا ۴۵ سال، ۲۹ نفر (معادل ۷/۶ درصد) ۴۵ تا ۶۰ سال و ۱۰ نفر (معادل ۲/۶ درصد) بالای ۶۰ سال بوده‌اند. بررسی وضعیت تأهل نمونه‌ی آماری نشان می‌دهد که ۵۹ نفر (معادل ۱۵/۵ درصد) مجرد و ۳۲۱ نفر (معادل ۸۴/۵ درصد) متأهل بوده‌اند. از نظر تحصیلات، ۲۰ نفر (معادل ۵/۳ درصد) بی‌سواد، ۴۳ نفر (معادل ۱۱/۳ درصد) با تحصیلات ابتدایی، ۵۵ نفر (معادل ۱۴/۵ درصد) سیکل، ۱۱۸ نفر (معادل ۳۱/۱ درصد) دیپلم، ۴۲ نفر (معادل ۱۱/۱ درصد) فوق دیپلم، ۹۱ نفر (معادل ۲۳/۹ درصد) لیسانس و ۱۱ نفر (معادل ۲/۹ درصد) فوق لیسانس و بالاتر بوده‌اند. بررسی میزان درآمد نمونه‌ی آماری نشان می‌دهد درآمد سالیانه ۱۹/۷ درصد افراد مورد بررسی کمتر از ۲۰ میلیون تومان، ۱۸/۴ درصد افراد ۲۰ تا ۴۰ میلیون تومان، ۳۱/۴ درصد نمونه ۴۰ تا ۶۰ میلیون تومان و ۱۴/۹ درصد افراد مورد بررسی ۶۰ تا ۸۰ میلیون تومان، ۶/۵ درصد افراد ۸۰ تا ۱۰۰ میلیون تومان و ۹/۱ درصد افراد بیش از ۱۰۰ میلیون تومان است. بررسی وضعیت تحت حمایت قرارگرفتن نمونه‌ی آماری نشان می‌دهد که ۹/۹ درصد افراد مورد بررسی تحت پوشش کارگروه امداد، ۱/۶ درصد تحت پوشش بنیاد مستضعفان، ۲/۶ درصد تحت پوشش بهزیستی‌اند و ۸۵/۸ درصد افراد تحت پوشش هیچ نهاد حمایتی نیستند. بر اساس داده‌های به دست آمده از بررسی وضعیت شغل اصلی نشان می‌دهد که شغل اصلی ۱۶/۳ درصد افراد مورد بررسی کشاورز، ۹/۵ درصد دامدار، ۱۲/۴ درصد کارگر و ۸/۷ درصد کارمند، ۱۶/۶ درصد خانه‌دار، ۲۷/۱ درصد با شغل آزاد، و ۹/۵ درصد بیکار هستند.

آمار استنباطی

فرضیه‌ی اول: وضعیت احساس امنیت در شاخص‌های اقتصادی در محدوده‌ی روستاهای مورد مطالعه مطلوب نیست.

جدول ۴ نتیجه‌ی آزمون t یک‌نمونه‌ای را در مورد متغیر احساس امنیت اقتصادی ساکنین روستاهای مرزی نشان می‌دهد. در این آزمون فرض‌های H_0 و H_1 به صورت زیر است:

$$H_0: \mu \geq 3$$

$$H_1: \mu < 3$$

H_0 بیان می‌کند که احساس امنیت اقتصادی ساکنین روستاهای مرزی بیشتر یا مساوی حد متوسط می‌باشد و H_1 بیان می‌کند که احساس امنیت اقتصادی ساکنین روستاهای مرزی کمتر از حد متوسط است.

با توجه به اینکه آزمون یک طرفه چپ است؛ بنابراین فرض H_0 رد می‌شود اگر

$$t < -t_{\alpha}^{(n-1)}$$

که برای $\alpha = 0.05$ ، با توجه به جدول توزیع t داریم

$$t_{\alpha}^{n-1} = t_{0.05}^{379} = 1.64$$

با توجه به جدول ۴ و آماره‌ی آزمون t

$$t = -35.02 < -1.64$$

با توجه به رابطه‌ی فوق، آماره‌ی آزمون در ناحیه‌ی رد فرض صفر قرار گرفته است؛ بنابراین فرض صفر رد می‌شود و نتیجه می‌گیریم که $\mu < 3$ است؛ یعنی احساس امنیت اقتصادی ساکنین روستاهای مرزی کمتر از حد متوسط است؛ به عبارت دیگر، وضعیت شاخص‌های اقتصادی در محدوده‌ی مورد مطالعه مناسب نیست؛ در نتیجه فرضیه‌ی اول تحقیق تأیید می‌شود.

جدول ۴. نتیجه‌ی آزمون t در مورد احساس امنیت اقتصادی ساکنین روستاهای مرزی

(در حد متوسط) = ۳ = میانگین فرضی					میانگین نظرات	نتایج آزمون موارد
نتیجه	Sig	آماره آزمون T	درجه آزادی Df	($\mu - 3$)		
کمتر از حد متوسط	۰/۰۰۰	-۳۵/۰۲	۳۷۹	-۰/۸۸	۲/۱۱	احساس امنیت اقتصادی ساکنین روستاهای مرزی

فرضیه‌ی دوم: به نظر می‌رسد وضعیت شاخص‌های اجتماعی در محدوده‌ی مورد مطالعه مناسب باشد.

جدول ۵ نتیجه‌ی آزمون t یک‌نمونه‌ای را در مورد متغیر احساس امنیت اجتماعی ساکنین روستاهای مرزی نشان می‌دهد. در این آزمون فرض‌های H_0 و H_1 به صورت زیر می‌باشد:

$$H_0: \mu \geq 3$$

$$H_1: \mu < 3$$

H_0 بیان می‌کند که احساس امنیت اجتماعی ساکنین روستاهای مرزی بیشتر یا مساوی از حد متوسط می‌باشد و H_1 بیان می‌کند که احساس امنیت اجتماعی ساکنین روستاهای مرزی کمتر حد متوسط است.

با توجه به اینکه آزمون یک طرفه چپ است؛ بنابراین فرض H_0 رد می‌شود اگر

$$t < -t_{\alpha}^{(n-1)}$$

که برای $\alpha = 0.05$ ، با توجه به جدول توزیع t داریم

$$t_{\alpha}^{n-1} = t_{0.05}^{379} = 1.64$$

با توجه به جدول ۵ و آماره‌ی آزمون t

$$t = 4.77 > -1.64$$

با توجه به رابطه‌ی فوق، آماره‌ی آزمون در ناحیه پذیرش فرض صفر قرار گرفته است؛ بنابراین فرض صفر رد نمی‌شود و نتیجه می‌گیریم که $\mu \geq 3$ است؛ یعنی احساس امنیت اجتماعی ساکنین روستاهای مرزی بیشتر یا مساوی حد متوسط است؛ به عبارت دیگر، وضعیت شاخص‌های اجتماعی در محدوده‌ی مورد مطالعه مناسب است؛ در نتیجه فرضیه‌ی دوم تحقیق تأیید می‌شود.

جدول ۵. نتیجه‌ی آزمون t در مورد احساس امنیت اجتماعی ساکنین روستاهای مرزی

(در حد متوسط) = ۳ = میانگین فرضی					میانگین نظرات	نتایج آزمون موارد
نتیجه	sig	آماره آزمون t	درجه آزادی df	$(\mu - 3)$		
بیشتر از حد متوسط	۰/۰۰۰	۴/۷۷	۳۷۹	۰/۱۴	۳/۱۴	احساس امنیت اجتماعی ساکنین روستاهای مرزی

بحث و نتیجه‌گیری

امنیت، به‌عنوان مفهومی چندبعدی، تحت تأثیر عوامل متنوع اقتصادی، سیاسی و اجتماعی قرار دارد و مطالعه‌ی آن در هر جامعه مستلزم بررسی این ابعاد است. با این حال، بیشتر اندیشمندان معتقدند که احساس امنیت در جامعه به همان اندازه اهمیت دارد که خود امنیت وجود داشته باشد. دلیل این امر آن است که رفتار افراد در مواجهه با نبود امنیت، به طرز دریافت و درکشان از میزان امنیت بستگی دارد؛ بنابراین، احساس امنیت به‌عنوان یک عامل کلیدی در این حوزه مطرح می‌شود. از سوی دیگر، اطلاع از سطح احساس آرامش، عدالت و امنیت شهروندان و تقویت و ارتقای این احساسات از اولویتهای اساسی برنامه‌ریزان اجتماعی و فرهنگی به شمار می‌رود. به همین دلیل، بررسی وضعیت احساس امنیت اجتماعی و نقش حیاتی امنیت اقتصادی، که تأثیر مستقیم و بسیار مهمی بر رشد نسل‌های آینده و توسعه‌ی اجتماعی و فرهنگی دارد، امری ضروری می‌نماید. امنیت اجتماعی در واقع مرتبط با حوزه‌هایی از زندگی افراد است که در ارتباط با سایر اعضای جامعه، نهادها و دولت تعریف می‌شود و افراد در زندگی روزمره‌ی خود به نحوی مداوم با این حوزه‌ها سر و کار دارند. از جنبه‌ی دیگر، توسعه‌ی پایدار نیازمند رفع نابرابری‌های منطقه‌ای و توزیع متعادل منافع و امکانات است. در این راستا، مناطق روستایی مرزی کشور، به دلیل موقعیت جغرافیایی دور از مرکز و کمبود زیرساخت‌های اقتصادی و صنعتی، نیازمند توجه بیشتر در زمینه‌ی سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی‌اند. ضعف در تولید، نبود اشتغال پایدار، پایین بودن سطح درآمد و دسترسی نداشتن به نیازهای اولیه از اصلی‌ترین مشکلات اقتصادی و اجتماعی این مناطق محسوب می‌شود. نتایج آزمون مقایسه‌ی میانگین تک‌نمونه‌ای نشان داد که میزان امنیت اقتصادی در روستاهای مرزی شهرستان سنگان پایین‌تر از حد متوسط تعیین‌شده (عدد ۳) است. این اختلاف معنادار با مقدار متوسط مورد انتظار بیانگر صحت فرضیه‌ی پژوهش است. با توجه به میانگین کسب‌شده که کمتر از ۳ گزارش شده، می‌توان چنین نتیجه گرفت که وضعیت احساس امنیت اقتصادی در این مناطق رضایت‌بخش نیست؛ لذا وضعیت نامطلوب احساس امنیت در این منطقه خود برآیندی از شرایط جغرافیایی مرتبط با محدوده‌ی مرزی است؛ بدین مفهوم که نبود فرصت‌های شغلی مناسب در این محدوده با موضوع امنیت پیوند می‌خورد. به عبارت دیگر، تأثیر و تأثر متقابل بین وجود و یا عدم وجود فرصت‌های شغلی و احساس امنیت قرار دارد. برای دستیابی به توسعه در چنین شرایطی، استفاده از تمامی امکانات و ظرفیت‌های توسعه‌ی منطقه‌ای،

از جمله ایجاد و گسترش بازارچه‌های مرزی، ضروری به نظر می‌رسد. بازارچه‌های مرزی، علاوه بر تسریع فرایند تجارت غیرنفتی، نقشی مؤثر در رشد اقتصادی و ایجاد فرصت‌های شغلی دارند. این بازارچه‌ها نه تنها اشتغال مستقیم ایجاد می‌کنند بلکه، با کاهش مهاجرت‌های روستا به شهر و افزایش تعامل اقتصادی منطقه‌ای، به اشتغال غیرمستقیم نیز کمک می‌کنند. در آزمون فرضیه‌ی دوم پژوهش نیز مشخص شد که وضعیت احساس امنیت اجتماعی در روستاهای مرزی این شهرستان بالاتر از حد متوسط ارزیابی شده است. مقدار میانگین کسب‌شده، که بیش از عدد ۳ است، نشان‌دهنده‌ی مطلوبیت شاخص‌های مربوط به احساس امنیت اجتماعی در این مناطق است.

برخلاف احساس امنیت اقتصادی، که وضعیت از میانگین مطلوب مورد نظر پایین‌تر ارزیابی شده، احساس امنیت اجتماعی از شرایط مطلوب‌تری برخوردار بوده که با توجه به شناخت از منطقه مورد مطالعه می‌توان این نتیجه را با بافت قومی-مذهبی آن مرتبط دانست که معمولاً در چنین جوامعی شاخص‌های مؤثر در امنیت اجتماعی، همچون مشارکت و انسجام اجتماعی، ناشی از ساخت اجتماعی این قبیل جوامع بالاست.

در بررسی کلی یافته‌ها مشخص شد که نتایج این مطالعه تا حد زیادی با پژوهش‌های مشابه همخوانی دارد. براساس تحقیقات شاطریان و همکاران (۱۳۹۶) و نتایج کماسی و زمانی (۱۳۹۵) امنیت مالی و فکری وضعیت نسبتاً مطلوبی در شهر پاوه داشته است که با یافته‌های این پژوهش متفاوت است؛ شاید دلیل آن شرایط مساعدتر اقتصادی پاوه نسبت به خواف باشد. اما در متغیرهای امنیت جانی و جمعی، هر دو تحقیق، وضعیت نامطلوبی را نشان داده‌اند.

تقدیر و تشکر

از روستائیان منطقه‌ی مورد مطالعه در روستاهای واقع در بخش مرزی سنگان خواف که همکاری صمیمانه با پژوهشگران داشتند، قدردانی می‌شود.

تعارض منافع

هیچگونه تعارض منافع در این پژوهش وجود ندارد.

منابع

- بوزان، باری (۱۳۷۸). مردم، دولت‌ها و هراس (ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی). تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- حسنوند، اسماعیل (۱۳۹۰). بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی جوانان. پژوهش‌های اجتماعی، ۸ (۲)، ۶۵-۸۵.
- حسنوند، اسماعیل، و حسنوند، احسان (۱۳۹۰). بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی جوانان شهرستان سلسله. پژوهش‌های اجتماعی، ۸ (۲)، ۵۷-۸۰.
- دلاور، علی و جهان‌تاب، محمد (۱۳۹۰). ابعاد احساس امنیت در جوامع روستایی. مطالعات اجتماعی، ۱۲ (۳)، ۷۵-۹۰.
- رضایی، علی محمد و حاتمی، حمیدرضا (۱۳۸۹). سهم مؤلفه‌های احساس امنیت در تبیین تغییرات آن در استان لرستان. مطالعات اجتماعی، ۵ (۱)، ۴۹-۶۰.
- زنگی‌آبادی، علی و زنگنه، مهدی (۱۳۹۰). بررسی احساس امنیت اجتماعی در شهرستان خواف. پژوهش‌های اجتماعی، ۹ (۳)، ۴۱-۶۵.
- عبده زاده، سیروان (۱۴۰۰). بازارچه‌های مرزی و احساس امنیت اقتصادی-اجتماعی روستاییان مرزنشین. مجله توسعه روستایی، ۶ (۱)، ۵۵-۷۵.
- کلاکی، حسن و تاجران، عزیزالله (۱۳۹۰). تأثیر عملکرد پلیس بر احساس امنیت شهروندان تهرانی. پژوهش‌های اجتماعی، ۸ (۴)، ۵۶۱-۵۸۶.
- کیانی، محمد (۱۳۹۸). مبانی نظری امنیت اجتماعی. تهران: نشر دانشگاهی.

گاهری، محمد (۱۴۰۲). سنجش شاخص‌های امنیت اقتصادی-اجتماعی در نواحی روستاهای مرزی. *مجله علوم/اجتماعی*، ۷ (۲)، ۲۰-۴۰.

مرکز آمار/ایران (۱۳۹۵). سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵. درگاه ملی آمار ایران. <http://amar.org.ir> بازنمایی شده در:

مودودی ارخودی، مهدی (۱۴۰۱). شناسایی عوامل مؤثر بر ایجاد امنیت پایدار در روستاهای مرزی بر حسب فاصله از مرز. *نشریه برنامه‌ریزی منطقه‌ای*، ۱۲ (۴۶)، ۲۶۱-۲۷۱.

مؤمنی، حسن و سلطان‌آبادی، ملیحه (۱۳۹۷). بازارچه‌های مرزی و امنیت اقتصادی روستاهای پیرامون. *مطالعات توسعه روستایی*، ۴ (۱)، ۴۵-۶۲.

میکانیکی، جواد و دری، رضا (۱۴۰۱). مطالعه تأثیر حس تعلق به مکان بر پایداری جمعیتی روستاهای مرزی شهرستان سریش. *مطالعات فرهنگی - اجتماعی خراسان*، ۱۷ (۲)، ۱۴۲-۱۰۹. doi.org/10.22034/fakh.2023.385436.1601

نعمتی جوزقانی، فاطمه و ریاحی، وحید (۱۴۰۲). سنجش شاخص‌های امنیت اقتصادی-اجتماعی در نواحی روستاهای مرزی (مطالعه موردی: شهرستان تایباد). *جغرافیا و روابط انسانی*، ۵ (۴)، ۱۶۹-۱۸۸.

-Karakus, O., McGarrell, E. F., & Basibuyuk, O. (2010). Fear of crime among citizens of Turkey. *Journal of Criminal Justice*, 38(2), 174-184. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2010.02.002>

-Little, J., Panelli, R., & Kraack, A. (2005). Women's fear of crime: A rural perspective. *Journal of Rural Studies*, 21(2), 151-163. <https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2004.06.002>

-Lindström, M., Merlo, J., & Östergren, P.-O. (2003). Social capital and sense of insecurity in the neighbourhood: a population-based multilevel analysis in Malmö, Sweden. *Social Science & Medicine*, 56(5), 1111-1120. [doi.org/10.1016/S0277-9536\(02\)00114-4](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(02)00114-4)

زود آیند و دیش خنده

